O‘ZBEKISTONDA AYOLLAR HUQUQLARI

Isroilova O‘g‘iloy Eshqul qizi
Guliston davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: *Inson huquqlari muammosi bugungi kunda nafaqat, O‘zbekiston balki, butun jahon hamjamiyatining eng dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Inson huquqlarining ajralmas qismi sifatida xotin-qizlarning huquqlarini himoya qilish, ularning jahon hamjamiyatida munosib o‘rin egallashlari uchun keng imkoniyat va qulayliklar sharoitlar yaratish pirovard maqsadlardan biridir.*

Kalit so‘zlar: *ayollar huquqi, xotin-qizlar, ijtimoiy, siyosiy, huquq, davlat, inson huquqlari.*

Rivojlanayotgan dunyoning hozirgi davrida inson taraqqiyoti, uning huquq va erkinliklari ijtimoiy adolat va xavfsizlikni ta’minlash borasidagi jarayonlar, ayollar huquqlari masalasi ham ustuvor vazifalardan biriga aylanib bormoqda.

Xotin-qizlar siyosiy hayotda va ijtimoiy turmush faoliyatida o‘z huquqlarining kamsitilishiga duch keladilar. Oilada qiz bolaning o‘qishi, o‘quv yurti yoki oliy o‘quv muassasasini bitirish hamda ijtimoiy hayotda qatnashishini taqiqlash va cheklash, ayol bilan erkakning kasbiy qobiliyat va bilimdonlik darajalari baravar bo‘lgan holda, ayolni emas, erkakni yuqori pog‘onaga kurarish, ayolni davlat boshqarish ishlariga yaqinlashtirmaslik kabi hollarning barchasida ayol kishining insoniy huquqlariga putur yetkazilgan bo‘ladi. BMTning ma’lumotiga qaraganda, dunyoda millionlab ayollar jismoniy zo‘ravonlik xavfi ostida yashaydilar. Xotin-qizlar shafqatsiz zo‘ravonlik natijasida nafaqat mayib bo‘ladilar, hattoki hayotdan ko‘z yumadilar. Xotin-qizlarga qarshi zo‘ravonlik “haddan tashqari chetga og‘ish” sifatida baholandiki, u xotin-qizlarga jismoniy, psixologik va ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishga ta‘sir ko‘rsatadi. Holbuki, inson huquqlari, erkakmi yoki ayolmi, o‘g‘il bolami yoki qiz bola ekanligidan qat’i nazar, har bir shaxs ega bo‘ladigan huquqlaridir. Taniqli jadidchimiz Abdurauf Fitrat jamiyatimiz ayollar haqida quyidagi fikrlarini aytganlar “Mamlakatimizdagi xotinlar har daqiqada qanchadan - qancha tahqir va jafolarga duchor bo‘lib yashamoqdalar. Biz Turkistonliklar o‘z xotinlarimizni odamiyat doirasidan tashqarida deb o‘ylaymiz va bechoralarga odamga qilgandek muomala qilmaymiz. Ko‘p hollarda hayvonlarga yuragimiz achishadi. Ammo ayollarning parishon holiga muruvvatimiz yetmaydi. Xotinlarimizni marhamatga sazovor, insofga loyiq va shafqatga haqli deb bilmaymiz. Bizda xotinlarni so‘kish faxr va g‘urur sanaladi, urib va mayib qilishni esa erkakchilikning fazilati deb bilamiz. Alloh ayollarimizni faqat shahvoniy orzularimiz va hayvonot ehtiroslarimizni qondirish uchun yaratgan deb o‘ylaymiz. Go‘yo, Alloh ularga huquq, e’tibor va fikrlash fazilatini bermagandek”. O‘sha davrda ham ayollarning huquqlarini himoya qilish kabi g‘oyalar ilgari surilganligini ko‘rishimiz mumkin. Ayollarga nisbatan siyosiy, fuqarolik va iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy hayotda milliy, mintaqaviy va xalqaro darajada, shuningdek, jinsiy belgisi bo‘yicha kamsitishning barcha shakllariga barham berish jamiyatning birinchi galdagi vazifasidir.

Davlatimizda ayollarga bo‘lgan munosabat, ularning huquqlari va erkinliklarini himoya qilish davlat siyosati darajasiga ko‘tarilgan. Birinchi prezidentimiz Islom Karimov o‘zining turli chiqishlarida bu masalaga doimiy ravishda e‘tibor qaratib kelganlar. 1999-yilni “Ayollar yili” deb e’lon qilar ekan, shunday degan edi: “Insoniyat tarixi guvohlik beradiki, ming yillar jarayonida har jamiyatning madaniy hayoti ularning ayollarga bo‘lgan munosabati bilan belgilangan. Bizga bu qadriyat yanada qimmatlidir, chunki biz ayollarga sharqona hurmat bilan munosabatda bo‘lamiz”.

Ayollarga munosabat davlat siyosatining muhim yo‘nalishlarida biri hisoblanadi. Yangi tahrirdagi konstitutsiyamizning 58-moddasida “Xotin-qizlar va erkaklar teng huquqlidirlar. Davlat xotin-qizlar va erkaklarga jamiyat hamda davlat hayotining boshqa sohalarida teng huquq va imkoniyatlarini ta‘minlaydi”, deb mustahkamlab qo‘yilgan. Ayollar huquqlari bo‘linmasdir va u alohida huquqlar bilan birga fuqarolik, siyosiy, ijtimoiy, iqtisodiy, madaniy huquqlarning barchasini o‘z ichiga oladi va ularni bir – birdan ajratib bo‘lmaydi. Shuningdek, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlis va O‘zbekiston xalqiga qilgan murojaatnomasida 6 million xotin-qizlarning muammolari puxta o‘rganilganligi hamda ularni qiynayotgan ijtimoiy-iqtisodiy muammolarga amaliy yechim topish maqsadida “Ayollar daftari”, “Temir daftar” shakllantirilganligi ushbu muammolarni hal etishda mahallalarda yangi tashkil etilgan “Ayollar maslahati kengashi” ham ko‘mak berib kelayotgani aytib o‘tildi. Bu borada xotin-qizlarning jamiyatdagi va davlat boshqaruvidagi mavqeini yanada oshirishga qaratilgan yaxlit tizim yaratish bo‘yicha taklif ishlab chiqish vazifa qilib belgilandi.

“Xotin-qizlar va bolalar huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ishonchli himoya qilish tizimini yanada takomillashtirish munosabati bilan, O‘zbekiston respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi qonuni Qonunchilik palatasi tomonidan 2023-yilning 23-mart kuni qabul qilingan. Senat tomonidan 6-apreld ma’qullangan edi. Mamlakatimizda xotin-qizlar va bolalar huquq va erkinliklarining qonuniy manfaatlarini tazyiq va zo‘ravonlikdan ishonchli himoya qilishning institusional hamda huquqiy asoslarini tubdan takomollashtirishga, bolalar orasida nazoratchilikning va ular orasida huquqbuzarliklar sodir etilishining oldini olishga, shuningdek, nogironligi bo‘lgan, ota-onasining qaromog‘idan mahrum bo‘lgan bolalarga, davlat tomonidan qo‘llab - quvvatlashga qaratilgan keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birgalikda tadbirkor ayollarni ko‘paytirish maqsadida “Bizneschi ayollar” dasturi qabul qilinib, uning doirasida 8 trillion mablag‘ ajratildi. Shuningdek, joriy yilda ipoteka kreditlari uchun subsidiyalarning 40 % xotin-qizlar uchun ajratildi. Bu 12 ming muhtoj ayollarni qulay uy-joylar bilan ta’minlash imkonini beradi. Tariximizga ilgari bo‘lmagan bunday ish uchun 15 trillion mablag‘ ajratildi. O‘zbekistonda 2023-yil 1-yanvar holatiga ko‘ra aholi soni 36 million 372,3 ming kishini tashkil qiladi. Shundan Ayollar soni 18 million 66 ming kishi, erkaklar soni 18 million 306,3 ming kishini tashkil qiladi. Joriy yilga ko‘ra ayollar boshqaruvidagi kichik firma mikrofirmalar soni 39078 tani tashkil qiladi. O‘tgan yilga nisbatan 2606 taga oshgan. Hozirda Oliy Majlis Qonunchilik palatasi deputatlarining 32%, Senat a‘zolari va mahalliy Kengash deputatlarining 25% ayollardan iborat. Bu 2014-yldagi saylovlardan ikki baravar ko‘p degani. Bundan tashqari ayollarning turli sohalarda o‘rni oshib bormoqda. Masalan, tibbiyotga 77%, ta’limda 74%, iqtisodiyot va sanoatda 46%, tadbirkorlikda esa 40% xotin-qizlar tashkil etadi. O‘zbekiston joriy yilning 1-yanvaridagi ma‘lumotiga ko‘ra, siyosatdagi ayollar reytingi bo‘yicha 190 ta mamlakat ichida 52-o‘rinni qayd etgan.

Xulosa qilib aytadigan bo‘lsak, ayollar huquqlari nafaqat inson huquqlarining alohida turi sifatida ajralib chiqmoqda, balki, shu bilan birga, inson huquqlarining ajralmas huquqlari sifatida bugungi kunda yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Zero ayol-oila ustuni va jamiyat ko‘rki. Oilalarimiz tinch va farovon bo‘lsa, jamiyatimiz, davlatimiz ham mustahkam oilalar negiziga qurilgan davlat bo‘ladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1.2023-yil 23-martda qabul qilingan “Xotin -qizlar va bolalar huquqlari, erkinliklari hamda qonuniy manfaatlarini ishonchli himoya qilish tizimini yanada takomillashtirish munosabati bilan O‘zbekiston

Respublikasining ayrim qonun hujjatlariga o‘zgartirish va qo‘shimchalar kiritish to‘g‘risida”gi qonuni.
2.O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sahvkat Mirziyoyevning 2019-yil 25-iyundagi Oliy Majlis va xalqqa qilgan murojaatnomasi.
3.Ayollar huquqlari va erkinliklari. – T.: “Adolat”, 2002.
4.Qonunchilik ma’lumotlarning milliy bazasi 2023. 01.01.
5.O‘zbekiston Respublikasi yangi tahrirdagi konstitusiyasi: 58-modda .
6.https:/www.gazeta.uz/.